

פרשת אורחם של יוצאי תימן מנקודת מבט של ד"ר ארז טייב

לפי טענת גורמים בעדת יוצאי תימן בישראל, נעלמו ילדים רבים למשפחות יוצאי תימן בשנות החמישים, כשהמשפחות ישבו במחנות עולים. ועדה ממלכתית מונתה לחקור את הפרשה. הוועדה יושבת כבר שנה ויותר. דב גולדשטיין הוזמן להעיד בפני הוועדה. השבוע סיפר במועדון חברותא של ותיקי מענית על עדותו ועל הפרשה כולה כפי שהוא רואה אותה. אני מביאה את דבריו כפי שקלט אותם הטייב.

מספר ועדות דנו בעבר בפרשה. למעשה, עד היום לא הגיעו למסקנות. אני משער שהוועדה הזו, שתשב עוד הרבה זמן, כן תגיע למסקנות. הסיבות לכך הן בעיני פוליטיות. מסרתי עדות בוועדה במשך שעות וחצי. כאן אמסור את הדברים יותר בקיצור. השופט כהן, יו"ר הוועדה, התריס בפני מייד בהתחלה:

"אתה עומד בפני בעיה לא פשוטה. אתה הולך להעיד כנגד 50 עדים שהעידו עד כה והביאו אתם מסקנות הפוכות משלך. איך תעשה זאת?" מייד אחר כך ביקש ממני להציג את עצמי, בהקשר לפרשה אמרתי שהתחלתי לעבוד בעליה וקליטה בשנת 1945. המשכתי בכך עד שנת 1957. סה"כ - 12 שנים. בתצי הראשון ישבתי בחיפה. קלטתי עולים שהגיעו באניות עד לשלב שהופנו למחנות עולים. בתצי השני עסקתי בריכוז תיק השיכון לעולים החדשים. הייתי קרוב מאוד לקובעי המדיניות בנושאי הקליטה בארץ בשנים הללו. השופט כהן המשיך והקשה: "עברו מאז 45 שנה. על מה אתה מתבסס בעדותך?"

עניתי: א. זכרוני עדיין טוב ואינו בוגד בי. אלו חוויות חזקות שקשה לשכוח אותן.

ב. יש לי תעוד ממקור ראשון. ניהלתי יומן ורשמתי בו הכל.

אני רוצה להתחיל ממבט כללי. בכל תקופת העליה הגדולה הגיעו מאות אלפי עולים. מתוכם - סה"כ פחות מחמישים אלף מתימן. כל העליה התימנית אינה מגיעה לחמישים אלף. אינני מבין איך מצליחים יוצאי תימן להעסיק את הישוב כל הזמן בקשיים שלהם דוקא. דוקא הם שהגיעו מעטים כל כך, מעסיקים את המדינה בוועדות חקירה (שלוש). הם היו רק 6% מכלל העליה. קשה לי להבין את זה. ההסבר שלי, שאינו מבוסס אומר, שיש כאן רצון פוליטי לנגח את ההנהלה הציונית של שנות החמישים על כשלונה לנהל את הענינים. כאילו היתה אז אנרכיה בשלטון והיא נמשכת עד היום. הם רוצים להוכיח שקליטת העליה בשנות החמישים היתה כללית. הסטוריונים אובייקטיביים רואים את התקופה הזו כהצלחה גדולה שגובלת בנס. יחסית לסיטואציות דומות בעולם - זו הצלחה ענקית ונס שעמדנו במשימה.

כדי להבין את הדברים צריך לראות את הסיטואציה הכוללת. מה קרה שם? כל לילה הגיעו עולים רובם באניות, חלקם במטוסים. היה צורך לאלתר להם קורת גג ראשונה ואח"כ להתחיל לקלוט אותם בארץ. אלו ימים של מצוקה קשה בישוב בארץ. ימים של מחסור כשכל דבר ניתן בקיצוב. יחד עם זה אני רוצה להדגיש שלא היתה מקריות בקליטת העולים. היתה יד מכוונת. היתה מדיניות מתוכננת שהוגבלה ביכולת הכספית-כלכלית. בתוך המדיניות והתכנון היו הרבה הפתעות. לא תמיד ידענו כמה אנשים יגיעו והיינו צריכים לאלתר. לאלתר היו תוצאות קשות, אבל לא היתה ברירה. קל מאוד להיות חכם לאחר מעשה ולהגיד עכשיו מה היה צריך לעשות.

אז פעלנו מתוך מצוקה גדולה ובלחץ גדול ועשינו ככל יכולתנו. בראש קובעי המדיניות היו 4-5 אנשים. רובם לא נשארו היום בחיים. אני מהיחידים שנשארו. לכן קבלתי הזמנה לועדה. בעית עולי תימן לא היתה הבעיה המרכזית באותם הימים. הם באו טיפין טיפין. 20 אנשים כל לילה. היו ימים שהגיעו ביום אחד אלף עולים ומתוכם רק 22 מתיכנן.

משנת 1948 עד 1955 הגיעו 745,000 עולים. חציים מאירופה המזרחית, 27,000 מאירופה המערבית, 250,000 מאסיה. כולם עברו קשיים גדולים.

איך הצליחו יוצאי תימן ליצור רושם שדוקא להם קרו האסונות הגדולים? לי היה רושם שהיחס לתימנים היה מאוד חיובי מצד ראשי העוסקים בקליטה. לא היתה החרמה אנטי תימנית כפי שמנסים ליצור רושם היום.

האמצעים היו דלים ביותר. לא שיכון, לא תעסוקה, לא בתי ספר. בשנת 51 התחילה תקופת המעברות. התברר שכל העולים שנשלחו לכל מיני מקומות בארץ - הישוב לא הצליח לקלוט אותם. הם חיו על חשבון הציבור. לא עשו כלום כל היום. דוקא היחידים שהתחילו להסתדר היו התימנים. הם נדדו בארץ וחיפשו עבודה. מצאתי מאמר של עיתונאי בריטי, משנת 1951, שכותב על הבעיה עם עולי תימן בישראל. הם נודדים וקשה לאתר אותם, בעיקר הגברים. הם נודדים כדי למצוא בני משפחה או למצוא עבודה ולהסתדר בחיים. השאירו את הנשים והילדים במחנות ונדדו. חזרו אחרי שבועיים או חודש או חודשיים. לפעמים גם לא חזרו.

במחנות היו אז דוחק ומצוקה קשים ביותר. 20% מתושבי הארץ ישבו במעברות ומחנות עולים. אי אפשר לדון בבעית תימן בלי לראות את התמונה הכללית. היה מצב כלכלי מאוד קשה ומצוקת דיור. זה הביא לכך שבמידה מסויימת לא שלטנו במצב.

יותר חמור מכך - חצי מהעולים היו מקרים סוציאליים. 101 אלף מהעולים. 1/3 נכים, 1/3 זקנים, 1/3 אלמנות ואלמנים. כל כך לא פשוט היה הרכב העליה הזו. התחילו להקים בתי חולים, לטפל בחולים. בגלל כל הקשיים שהזכרתי, לא יכלו לשמור על רישום מדוייק של אנשי המחנה. גבר עזב את המחנה - לך תעקוב אחריו. איך תדע לאן הלך. כשילד חלה ונלקח לבית חולים - לא תמיד היה למי להודיע. בבית ליד היה ריכוז גדול של חולים. בשנת 51 היתה שם מפולת נוראית. השלג הפיל את כל המחנה. פינו את כל הילדים. פינו ממקום למקום. בכל פעם שהתברר שאין מקום - העבירו למקום אחר. קשה היה לעקוב אחרי הילד - לאן הגיע ולמי הוא שייך. חלקם נפטרו בדרך. לא היה יום שלא נפטרו לפחות 15 ילדים. קברו אותם. לא תמיד ידעו את שמם ולמי להודיע על מותם. זו לא רשלנות.

(המשך בעמוד הבא)

זה המצב הקשה שהיה. ובתוך כל המצוקה הזו ממשיכים להגיע עולים. היתה מצוקה בכח אדם בבית חולים. כשהילדים הבריאו לא תמיד אפשר היה להחזיר אותם למחנות העולים. היה חשש שמיד יחלו שוב, עקב המצב הקשה שם. העבירו אותם לבית התינוקות של ויצ"ו. לא היתה ברירה. כאן התחילו כאילו להעלים ילדים. מתלות היו הרבה בקרב העולים. לא רק אצל עולי תימן. אצל רבים מתו ילדים. כולם עברו את זה. המחלות עשו שמות בילדים. הצפיפות, המזון החסר או שאינו מתאים, התנאים, המחסור, ככה מתו ילדים, וכפי שהסברתי לא תמיד ניתן היה לזהות אותם ולא תמיד היה למי להודיע. הנה, גם עולי תוניס באים בתביעה לבדוק לאן נעלמו הילדים שלהם.

סיכומו של דבר: המצב הקשה מבחינת דיור, מזון, מתלות, מחסור בכח-אדם מקצועי רפואי, מחסור באמצעים רפואיים וכו' הובילו לתמותה רבה מבין ילדי העולים. נדידה של חורי הילדים מהמחנות ומעבר של הילדים המטופלים בין בתי החולים גרמו לכך שלעיתים לא ניתן היה לזהות את הילדים בשמם או לאתר את הוריהם. כך קרה שחלקם נקברו ללא שם על המצבה. לא היתה כאן מדיניות שגויה או חוסר מדיניות. להיפך. היתה מדיניות מכוונת, אבל התנאים הקשים גרמו לתקלות ולתאונות. לגבי הטענה שהילדים נמסרו לאימוץ. הילדים היו בבתי ילדים של ויצ"ו. קראו לזה קורת גג לילדים. יכול להיות שהיו מקרים בודדים בהם אומצו הילדים בצורה פרטיזנית. המטפלות ראו שההורים לא מגיעים לקחת את הילד. להורים לא תמיד היה איכפת שהילד לא חוזר אליהם. היו מרוצים שהוא נמצא בידיים טובות. לאמא היו עוד 8 ילדים שצריך לדאוג להם ולא תמיד האבא נמצא. ההורים לא הגיעו והילד ניתן לאימוץ. מקרים בודדים, לא מדיניות מכוונת, לא חלוקה מסודרת.

